

Katılımcılık ve Demokrasi Perspektifinden Türkiye’de Yerel Yönetimler

Süleyman Yaman KOÇAK*
Ali EKŞİ**

ÖZET

Yerel yönetimler, güçlenmeye başladıkları 19. yüzyıldan beri özgürlüğün, eşitliğin, katılımcı yönetimin örnekleri olmuşlardır. 2000’li yıllara gelindiğinde ise, yerel yönetimlerle demokrasi birlikte anılmakta, demokratikleşmenin yolu yerelleşmekten geçmektedir. Demokratikleşmenin anahtarı da halkın yönetime etkin ve etkili bir şekilde katılmasıyla sağlanabilmektedir. Bu açıdan Türkiye’de yerel yönetimlerin Tanzimattan bu yana Türk demokrasisine katkıları oldukça önemlidir. Bu çalışmada, Türkiye’de yerel yönetimlerin tarihsel gelişimleri sırasında karşı karşıya geldikleri bazı olaylara değinilerek, bunların katılımcılık ve demokrasi açısından Türkiye’de yerel yönetimlerin bugünkü durumuna etkileri açıklanmaya çalışılmıştır.

***Anahtar Kelimeler:** Yerel Yönetimler, Katılım, Demokrasi, Yerelleşme*

From the Perspective of Participation and Democracy Local Governments in Turkey

ABSTRACT

Local governments which have begun to strengthen since the 19th century, have become the examples of freedom, equality and participatory administration. Coming up to the 2000s, local governments are called together with the democracy and democratisation is a path through the localisation. The key of the democratization is the efficient and effective participation of the society to the administration. From this point since the Tanzimat, local governments’ contributions to the democracy are very important in Turkey. In this study, the historical development of local governments in Turkey which have faced many events during their process will be mentioned in terms of participation and democracy and the effects of some of these events to the today's current situation of local governments in Turkey are tried to be explained.

***Key Words:** Local Government, Participation, Democracy, Localisation*

Giriş

Batı demokrasilerinde yerel yönetimler 12.yüzyıldan başlayarak günümüze kadar uzanan tarihi gelişmenin bir ürünüdür. Merkezi hükümet karşısında, bir bölgenin ya da kentin, mali-idari alanda özerklik elde edip güçlenmesiyle Batı’da yerel yönetimler ortaya çıkmıştır. Yani Batı’da yerel yönetimler merkezi hükümete karşı çıkışın ve tarihi

---

* Yrd.Doç.Dr., Pamukkale Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, syamankocak@pau.edu.tr

** Ege Üniversitesi Atatürk Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu, a_eksi@yaboo.com

perspektif olarak ‘muhalefet’ kavramıyla yakından ilişkili kurumlardır. Oysa, Tanzimat’a kadar yerel yönetim kavramı bizim idari-siyasi tarihimizde görülemez çünkü Padişahın koruduğu değerler ve yönetim anlayışı, toplumun inanç ve kültür yapısı ile bir bütünlük arz etmekteydi¹. Bu nedenle ‘muhalefete’ yani yerel yönetimlere bir başka deyişle Batı’daki gibi idari ve mali özerkliğe sahip bir başka kuruma ne toplum ne de merkezi hükümet olumlu bakmamıştır.

Böyle bir ortamda mahalli halkın ya da tebaanın padişah karşısında özerk bir statü istemesinin meşru bir gerekçesi de yoktu. Çünkü padişah yönetimi altındakileri ‘ilahi emanet’ olarak koruyor, kendi dışında oluşabilecek bir hareketi dinen ve siyaseten gayrimeşru görüyordu. Merkezi yönetime karşı tutumlar ve davranışlar ‘asılık’ ya da ‘hainlik’ ile suçlanıyordu. Osmanlı siyasi kültürü, bu bakımdan Batı’da ‘muhalefet’le özdeşleştirilen yerel yönetimleri kabul etmedi ve Tanzimat’a kadar Batı tipi yerel yönetimlere gerek duyulmadı².

Tanzimattan önceki Osmanlı döneminde, 19. yüzyılın sonlarına gelinceye kadar yerel yönetim hizmetleri, loncalar başta olmak üzere vakıflar ve kadılar tarafından yerine getirilmekteydi³. Bu dönemde belediye idaresi İslami esaslara dayanmakta ve kadı tarafından yönetilmekte ve atama yoluyla göreve gelen kadı, belediye yetkilerinin hemen hemen tamamını elinde bulundurmaktaydı. Kadı, hâkimlik ve mülki amirliğin yanı sıra bugünkü manasıyla belediye başkanlığı görevini de yürütmekteydi⁴.

1829 yılında, ilk defa İstanbul’da güvenliği sağlamaları amacıyla muhtarlık örgütü kuruldu. İlk muhtarlar, kentlerde mahallelerde ve köyde, imamın görevlerini üstlenmeleri ve imamdan daha yetkili olmalarıyla dikkat çekiciydi⁵. Halkın oy çokluğu ile birinci ve ikinci muhtar adıyla anılan iki kişi belirleniyor, merkezin onayı ile seçim kesinleşiyordu. Seçilen bu kişilere yerel bir yönetici olarak bakılıp bakılmayacağı şüpheliydi, çünkü bu kişiler seçildikten sonra hükümetin birer temsilcisi konumuna giriyorlardı⁶.

19. yüzyıl içerisinde, Osmanlı toplumunda oluşan önemli sınıfsal yapı değişiklikleri, bir ticaret burjuvazisinin oluşmaya başlaması ve Tanzimat’ın getirdiği batılı haklarla birlikte, başta liman kentleri olmak üzere kentlerin girdiği gelişim süreci, Kadı’nın şehirlerdeki işlevlerini büyük ölçüde yitirmesine neden oldu⁷. Bununla birlikte, başta su hizmetleri, mezarlık, temizlik, yol yapımı ve halk sağlığını koruma gibi önemli belediye hizmetlerini gören vakıfların, toprak sisteminin bozulması ve Osmanlı mali yapısında yaşanan çöküntüler, vakıfların büyük miktarlarda gelir kaybetmesini beraberinde getirdi. 19. yüzyıla kadar halktan vergi ve ücret almadan sunduğu hizmetler nedeniyle, hep olumlu yönleriyle anılan vakıflar, bu dönemden sonra

¹ Bilal Eryılmaz, “*Kamui Yönetimi*”, Okutman Yayıncılık, 2.Baskı Ankara 2009

² Eryılmaz, a.g.e., s.184.

³ Ruşen Keleş, “Demokratik Gelişimimizde Yerel Yönetimler”, *Babri Savaşına Armağan, Mülkiyeliler Birliği Vakfı*, Ankara 1991, s.291

⁴ Rıdvan Aras, “Türkiye’de Belediyeciliğin Gelişimi”, *Birlik Dergisi*, S. 10, Nisan 2008, s. 18.

⁵ Seyit Koçberber, “Yeni Belediye Yasası ile Mahalle Yönetimi”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı 56, Ocak-Mart 2005, s. 109.

⁶ Musa Çadırcı, “Tazminatın Sonra Merkez-Yerel Yönetim İlişkileri”, TODAİE, *Yerel Yönetimler Sempozyumu*, 1-2 Kasım 2000, Ankara, s.25.

⁷ İlhan Tekeli, “Yerel Yönetimlerde Demokrasi ve Türkiye’de Belediyelerin Gelişimi”, *Amme İdaresi Dergisi*, C 16, S 2, 1983, s.6.

hizmetlerin sağlıklı bir şekilde sunulmaması ve yetersizliklerle anılmaya başlandı⁸. Osmanlıda yerel yönetimlerin oluşturulmasında, yönetim anlayışında mali merkezîyetçilik sisteminin kurulmak istenmesi ve farklı dini etnik cemaat ve unsurların siyasal katılım haklarını elde etmeleri için yapılan dış baskılarında katkısı olmuştur.

Tanzimat'tan Cumhuriyete Kadar Yerel Yönetimler

Tanzimat, Osmanlı sisteminin resmen Batı kurumlarına göre yeniden yapılandırılmasının miladıydı. Osmanlı yönetimi iç ve dış baskılara karşı ayakta durabilmeyi, Avrupa'nın öngördüğü bir modernleşmeye bağlamıştı. İşte yerel yönetimlerle ilgili yapılan reformlar da bu modernleşme sürecinin bir parçasıydı. Öncelikle, Tanzimat'ın ilanından sonra, taşrada mali işlerin yürütülmesi, yolsuzlukların ve kötü uygulamaların önüne geçilmesi amacıyla, 'muhasıl' adında maliye memurları atandı⁹. Muhasıl'a yardımcı olması amacıyla, merkezden atanan iki kâtip, yörenin bazı kamu memurları¹⁰, gayrimüslim halkın bulunduğu yerlerdeki dini temsilciler¹¹ ve yörenin ileri gelenlerinden seçimle belirlenen dört kişiden oluşan muhasıllık meclisleri oluşturuldu. Temel görevleri verginin tespiti ve tahsili olan bu meclis, merkezi idarenin bir uzantısı olması ve hiçbir özerkliklerinin olmamasına rağmen, bazı üyelerinin seçimle işbaşına gelmeleri nedeniyle, yerel yönetim kurumlarının ilk örneği olarak sayılmaktadır¹². Memleket Meclisleri diye de anılan Muhasıllık Meclisleri, beklenen idari ve mali amaçları gerçekleştiremediği için, 1841 yılında yetkileri valilere devredilerek kaldırılmıştır¹³.

Bütün bu değişim sürecine rağmen bu dönemdeki devletin kentsel politikasını belirleyen temel dinamikler batıda olduğu gibi burjuvanın kent yönetimleri üzerine olan talepleri ile değil, devletin toplumsal yaşamı kontrol etme yaklaşımıyla oluştu¹⁴. Tekeli'nin değişimiyle, ülkemizde belediyeler sivil toplum kuruluşları olarak kurulmamış, devletçe tepeden inme kurumlar olarak oluşturulmuştur.¹⁵

1856 yılında, İstanbul'da ilk defa belediyecilik deneyimi yaşandı. İstanbul Şehremanetinin başında merkez tarafından atanan Şehremini bulunmaktaydı. Meclis ise, Bab-ı Ali'nin seçimi ve Padişah'ın onayı ile atanmaktaydı. Atanan Şehreminiler, ne görüşleri ne de yetenekleri bakımından, kentlerin o dönemdeki yoğun değişim dinamiklerine ayak uyduramadılar ve uygulama başarısızlıkla sonuçlandı. Bunun üzerine 1856 yılında intizam-ı Şehir Komisyonu kurulmuş, yabancı dil bilen Müslim ve Gayrimüslimler ve bazı yabancılar bu komisyona üye yapılmıştır. Bu komisyon

⁸ Hakkı Uyar, "Türkiye'de ve Dünya'da Yerel Yönetimler: Kısa Bir Tarihçe", *Aydınlanma 1923*, S 51, Kış 2004, s.3.

⁹ Bilal Eryılmaz, "Belediyelerde Demokrasi Geleneği ve Değişim İhtiyacı", *Çağdaş Yerel Yönetimler*, C.11, S.3, Temmuz 2002, s.8.

¹⁰ Kadı, Müftü, Asker Zabiti, Mal Katibi, Nüfus Katibi, Emlak Katibi.

¹¹ Metropolit, Hahambaşı, Kocabaşı.

¹² Mustafa Ökmen ve Abdullah Yılmaz, "Klasik Dönemden Tanzimat'a Osmanlı Kenti ve Yerel Yönetimler", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:23, Nisan 2009, s.107-109.

¹³ Adalet Alada, "Dünden Bugüne Türkiye'de Yerel Yönetimler ve Seçimleri Üzerine Notlar", *Kent Gündemi*, Ocak 2004, s.22.

¹⁴ Ömer Süvari, "Merkezi Yönetim, Yerel Yönetim ve Kamu Hizmetleri-2", *Eğitim ve Toplum*, Bahar 1994, s.59.

¹⁵ Tekeli a.g.e., s.8

tarafından hazırlanan ve 1858 yılında padişah tarafından onaylanan bir Nizamname-i Umumi ile İstanbul 14 belediye dairesine bölünmüştür¹⁶.

Bunun üzerine 1858 yılı içerisinde, gayrimüslimlerin yoğun yaşadığı Beyoğlu ve Galata Semtlerinde Altıncı Daire-i Belediye kurulmuştur. Paris Belediyesi örnek alınarak kurulan belediyenin kısmi olarak, mali özerkliği bulunmakta, dairenin başkanı ve meclis üyeleri merkez tarafından atanmaktaydı. Bu uygulamanın tüm İstanbul’a yaygınlaştırılması için 1869 yılında Dersaadet İdare-i Belediye Nizamnamesi yayımlandı. Nizamnameye göre 14 alt dairenin halk tarafından seçilmiş üyeleri ve merkez tarafından atanmış başkanları bulunmaktaydı. Halk tarafından seçilen bu meclislerin seçtikleri üçer kişi ile bu günkü büyükşehir belediye yapılarını andıran ve bir üst meclis olan Cemiyet-i Umumiye oluşturulmuştur. Bu meclise Şehremini ise yine merkezi hükümet tarafından atanmıştır¹⁷.

1864 ve 1871 tarihli nizamnamelerde, muhassıl meclislerinin devamı sayılabilecek vilayet, liva, kaza, nahiye, idare meclisleri kurulmuştur. Bu meclisler yerel yönetim birimi olarak değil, yereldeki devlet kurumlarına yardımcı olmaları amacıyla oluşturulmuştur. 1876 yılında Birinci Meşrutiyet’in ilanı ile Ayan Meclisi ile birlikte parlamentonun iki kanadından birini oluşturan Mebusan Meclisi’nin üyeleri, taşrada idare meclisi üyeleri tarafından seçilmiştir¹⁸.

Buraya kadar geçen süreç belediyeciliğin başlangıcı olarak sayılabilecekken, belediyelerin tüzel kişilik kazanmaları 1877’de çıkarılan “Dersaadet Belediye Kanunu” ve Vilayet Belediye Kanunu ile mümkün olmuştur. Vilayet Belediye Kanunu’na göre, her kent ve kasabada bir belediye meclisi kurulacak, meclis üyeleri kentin büyüklüğüne göre altı ile oniki arasında değişecekti. Dört yıllığına seçilen meclis, bugün hala bazı demokrasilerde¹⁹ meclislerin devamlılığını sağlamak amacıyla kullanılan sistemlerdeki gibi, her iki yılda yapılacak seçimlerle meclisin yarısı yenilenecekti²².

Dersaadet Belediye Kanunu’nun önemi ise, ilk defa gizli oy, açık sayımla tek dereceli seçimleri getirmesiydi. Yine seçmenleri belirleyen kurulun kararlarına karşı yargı yolu açık bırakılmıştı. Dersaadet Belediye Kanunu, Osmanlı-Rus Savaşı (1877-1878) döneminde yürürlüğe girdi. Bu savaşta çok sayıda vilayetin kaybedilmesiyle ortaya çıkan yoğun göçler ve ekonomik durumun kötüleşmesi gibi nedenlerden dolayı uygulanamadı²¹. Keleş’e göre, İngiltere’de bile, seçilmiş yerel meclislerin oluşmasını sağlayan ilk yasanın 1835 yılında çıkarıldığı anımsanırsa, Osmanlı İmparatorluğu’nun yerel yönetim arayışlarında toplumsal bilinç açısından değil ama yasal düzenleme olarak

¹⁶ Cenk Reyhan, “Osmanlı Devletinde Merkez-Taşra İlişkilerine Dair Tarihsel-Kavramsal Bir Değerlendirme” TODAİE, *Yerel Yönetimler Sempozyumu*, 1-2 Kasım 2000, Ankara, s.26.

¹⁷ Muhammet Kösecik, ve Hüseyin Özgür, “Transformation of the Turkish Local Government to Governance From Historical Perspective”, *Contemporary Issues in Public Policy and Administrative Organizations in South East Europe*, Mikro Vintar and Primoz Pevcin (eds), Univerza v Ljubljani, Ljubljani, s. 157.

¹⁸ H.Aliyar Demirci, “Osmanlı Meşrutiyet Dönemi (1876-1918)” Süleyman İnan, Ercan Haytoğlu (Editörler), *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi*, Ankara, s.6.

¹⁹ Arjantin Millî Meclisi’nde, milletvekilleri 4 yıllığına seçilmektedir. Yasamada devamlılığın sağlanması adına her iki yılda bir yapılan genel seçimlerle milletvekili sayısının yarısı yenilenmektedir. M. Necati Kutlu, “Arjantin”, *Kamu Yönetimi Ülke İncelemeleri*, Ankara 2004, s.373.

²² Kösecik ve Özgür, a.g.e., s.4.

²¹ Bilal Eryılmaz, “Belediyelerde Demokrasi Geleneği ve Değişim İhtiyacı”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, C.11, S.3, Temmuz 2002, s.8.

çok da geç kalmadığı anlaşılır²². Bununla birlikte 19. yüzyıl içerisinde, bu kadar önemli düzenlemelere rağmen, seçimle iş başına gelen belediye başkanının olmaması, Türkiye'deki yerel yönetimlere katılımın baştan beri merkezi hükümet tarafından belirlendiğini ortaya koymaktadır.

İlk belediye seçimleri ise, II. Meşrutiyetin ilanından sonra 1908 yılında yapıldı. İktidardaki İttihat ve Terakki Fırkası'nın merkezîyetçi yapısı, özerk bir belediye yapısının oluşmasına izin vermedi. 1912 yılında Dersaadet Belediye Kanunu'nda yapılan değişiklik ile belediye dairelerinin meclisleri ortadan kaldırıldı. Belediye dairelerinin başına merkez tarafından birer müdür atandı. Bu dönemde yeni oluşmakta olan belediye yönetimlerinde, dairelerin tüzel kişiliklerinin ortadan kaldırılması merkezîyetçi bir vesayet anlayışı oluşturdu²³. Bu vesayet günümüzde halen devam etmekte hatta Anayasamızın 127. maddesi gereği meşru olmakta ve idari vesayet anayasal güvence altına alınmaktadır. Bu vesayet anlayışı da demokrasi perspektifinden yerel yönetimleri tehdit etmektedir.

Cumhuriyetin İlanından 1982 Anayasası'na Kadar Yerel Yönetimler

Osmanlı Devleti Dönemindeki yerel yönetim anlayışı, Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle beraber hiçbir değişikliğe uğramadan aynen devam etmiştir. Demokrasi kavramının temel gerekleri olan halk katılımı, çoğunluk ilkesi ve seçmenlere karşı hesap verme sorumluluğu gibi değerlerin yerel yönetimlerde hayata geçirilmesi daha kolaydır. Çünkü katılma yerel yönetimlerde ulusal düzeydekinden daha yoğun ve doğrudandır²⁴. Ancak, Cumhuriyet merkezi yönetimleri de yerel yönetimleri demokrasinin ülkede yerleşmesini sağlayacak halka en yakın kurumlar olarak görme yerine, merkezi yönetimin politikalarına yardımcı ve destek verici kuruluşlar olarak görmüştür. Cumhuriyetin ilanından beri devletin birliği ve bölünmez bütünlüğü tehlikeye girer düşüncesi ile yerel yönetimlere idari ve mali özerklik vermekte hep temkinli davranılmıştır.

Cumhuriyet döneminde, belediyeciliğin öncülüğünü ise devletin yeni başkenti olan Ankara yapmıştır. Belediyecilik anlayışı çağdaş, modern bir kent yaratmakla birlikte, rejimi gerçekleştirme ve koruma doğrultusunda oluşturuldu. 16 Şubat 1924 tarihinde, "Ankara Şehremaneti Kanunu" çıkarıldı. Kanuna göre belediye, hükümet tarafından atanacak bir başkan ve seçimle oluşacak bir meclis tarafından yönetilecekti.²⁵

1930 yılında, Temmuz 2005'e kadar yürürlükte kalan 1580 Sayılı "Belediye Kanunu" kabul edildi. Kanun, belediyeler için geniş bir görev alanı çizmekteydi. Bunda 1929 Dünya Ekonomik Krizi ile birlikte devletin ekonomi üzerindeki rolünün artması etkili oldu. 1580 Sayılı Kanun, İstanbul ve Ankara için ayrı ayrı kanunların uygulanmasına son verdi ve belediyeler arasında bir eşitlik oluşturmayı amaçladı. Bununla birlikte, İstanbul Valisi'nin aynı zamanda belediye başkanı olması ve Ankara Belediye Başkanı seçiminin, İçişleri Bakanlığına bırakılması gibi istisnalar bulunmaktaydı.

²² Keleş, a.g.e., s.291

²³ Eryılmaz 2002, a.g.e.,s.12-13.

²⁴ Yusuf Pustu, "Yerel Yönetimler ve Demokrasi", *Sayıştay Dergisi*, Sayı 57, Nisan-Haziran, s.121-134.

²⁵ Adalet Alada, "Dünden Bugüne Türkiye'de Yerel Yönetimler ve Seçimleri Üzerine Notlar", *Kent Gündemi*, Ocak 2004, s.22.

1580 Sayılı Kanun’un demokrasimize en önemli katkısı ise, kadınların ilk defa siyasal haklarını kullanmaya başlaması, kadın-erkek ayrımı olmaksızın 18 yaşını dolduran vatandaşların seçme, 25 yaşını dolduranların ise seçilme hakkını kullanabilmesiydi. Yine kanun yukarıda belirtilen bazı istisnalar hariç, belediye başkanının doğrudan hükümet tarafından atanması yerine, belediye meclislerine kendi üyeleri arasından veya seçilme şartlarını taşıyan dışarıdan bir kişiyi başkan olarak seçme hakkı vermesiydi. Seçilen bu kişilerin başkanlığı illerde, İçişleri Bakanı’nın imzası ve Cumhurbaşkanı’nın onayı ile diğer belediyelerde ise valinin onayı ile kesinleşmekteydi²⁶.

Cumhuriyet tarihimizin ikinci çok partili deneme sürecinde yapılan Ekim 1930 belediye seçimlerine Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF)²⁷ ile birlikte Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF)’da katıldı. SCF bu seçimde, 502 belediyenin 22 sini kazandı. Seçimden sonra SCF’nin kapatılması üzerine, Danıştay SCF’nin kazandığı yerlerdeki belediye seçimlerini iptal etti ve yerlerine CHF’li başkan ve meclis üyeleri atadı Koçak’a göre, “Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın kapatılmasında, yapılan belediye seçimlerinde başarılı sonuç almasının da etkisi vardır.”²⁸ Yürürlüğe girdiği tarihte, Avrupa’daki birçok örneğinden daha demokratik olan 1580 sayılı kanunla gidilen belediye seçimleri sonrası, halkın oyu ile seçilmiş belediye başkanlarının görevden alınması katılımcılık ve demokrasimiz sürecimizin bir diğer hayal kırıklığı olmuştur.

1929 Dünya Buhranı ile birlikte, para arzındaki darlık, özel ticari bankaların kredi maliyetlerini arttırmış, zaten sıkıntıda olan yerel altyapı finansmanı iyice sıkıntıya girmiştir. Bunun üzerine, 1933 yılında Atatürk’ün direktifi ile 2301 sayılı Kanunla “Belediyeler Bankası” kurulmuştur. Belediyeler Bankası, bazı değişikliklerle 1945 yılında İller Bankası adını almıştır²⁹.

Tek parti döneminde (1923-1946), parti örgütü ile toplumsal ve yönetsel kurumlar içiçe geçmiş, bazen parti başkanlığı ile belediye başkanlığı birleştirilmiş, bazen de mülki amirler yerel yönetim işlevlerini üstlenmiştir. Zaman zaman belediye seçimlerinin yapılmış olmasına rağmen, belediye başkanının veya meclis üyelerinin görevden alınması ile sıkça karşılaşmıştır. Tek parti döneminin sonuna doğru ise merkezîyetçilik iyice tırmanmıştır³⁰.

1946 yılında kurulan Demokrat Parti (DP), devleti küçültmeyi, yönetimi demokratikleştirmeyi vaat ediyor, bununla birlikte programında yerel ihtiyaçların yerinden karşılanması, halkın yönetime katılımı ve belediyelerin güçlendirilmesinden bahsediyordu. İlgi gören ilkelerin benzerleri 1947 yılında CHP’nin programında da yer aldı. DP’nin muhalefetteyken savunmuş olduğu belediyelerin demokratikleştirilmesi talebi, iktidara geçtikten sonra hayat bulmamış, tek parti dönemindeki belediye

²⁶ Bilal Eryılmaz, “Belediyelerde Demokrasi Geleneği ve Değişim İhtiyacı”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, C.11, S.3, Temmuz 2002, s.8.

²⁷ 9 Eylül 1923’te “Halk Fırkası” adıyla kurulan partinin adının başına 1924’te ‘Cumhuriyet’ sözcüğü eklenmiş, daha sonra 1935’teki 4. Kurultay’da bugünkü “Cumhuriyet Halk Partisi” adı benimsenmiştir. Çalışmada, 1935’ten önceki dönem için Fırka kelimesi kullanılmıştır.

²⁸ Cemil Koçak, “Siyasal Tarih (1923-1950)” S. Akşin (Editör), *Türkiye Tarihi-4 Çağdaş Türkiye*, İstanbul, s.108.

²⁹ Doğan Kestane, “İller Bankası ve Yönetimlerle İlişkileri”, *Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu*, TC Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, 1996, s. 26.

³⁰ Kemal Görmez, “Demokratikleşme Açısından Merkezi Yönetim-Yerel Yönetim İlişkileri”, *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, S. 2000/4, s.84.

yasalarında önemli değişiklik olmamıştır³¹. Belediye başkanının iki dereceli seçimi, belediye başkanını içişleri bakanının görevden alabilmesi, Bakanlar Kurulu kararıyla belediye meclisinin dağıtılabilmesi gibi uygulamalara devam edilmiştir. 1950’de iktidarın el değiştirmesinden sonra, eski Cumhurbaşkanı’nın (İsmet İnönü) seçim bölgesi olan Malatya Belediye Başkanının, makam odasındaki İsmet İnönü resmini indirmemekte ısrar etmesi üzerine belediye başkanı, içişleri bakanının emriyle görevden alınmıştır. Bununla da yetinilmemiş başkana destek veren belediye meclisi, Bakanlar Kurulu kararıyla dağıtılmıştır³². Çok partili hayatta, halk tarafından seçilmiş bir belediye başkanının görevden uzaklaştırılması yerel yönetim tarihimizde, bir başka hayal kırıklığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bugün bile bazı siyasilerin yerel yönetim seçimlerinde halkı merkezi hükümetle aynı partiyi tercih etmeye teşvik eden söylemlerinin altında bu tarihi süreç bulunmaktadır.

Çok partili hayata geçişle birlikte belediye organları ve parti programları halkın beklentilerine daha duyarlı hale gelmiştir. Bu dönemde belediye görevleri yeni kurulan kurumlar aracılığı ile giderek merkeze kaydırılmıştır. Bu dönemdeki olumlu bir adım ise 1955 yılında, yerel yönetim gelirlerinin kısmi olarak artırılması olmuştur. Çok partili hayatın belediyeler üzerindeki bir etkisi de, belediye sayısındaki artışta olmuştur. Tek parti döneminde yeni kurulan belediye sayısı 91 iken, 1945-1960 arasında 412 adet yeni belediye kurulmuştur. Bu artışta, bu tarihlerde kentleşmenin artması ile birlikte siyasal iktidarların belediyeciliği siyasal kazanca döndürme çabaları da etkili olmuştur³³.

1960 Askeri Müdahalesi ile birlikte, belediye başkanlıkları 2 yıl süreyle vali ve kaymakamlıklara teslim edilmiştir. 1961 Anayasası, belediye organlarının organlık sıfatı kazanmalarının denetimini, yargı yoluna bırakıyordu. 1963 yılında yürürlüğe giren 307 sayılı kanunla ile birlikte, daha önce bakanlar kurulunda olan belediye meclislerini fesih etme yetkisi, Danıştay’a bırakıldı. Kanunla birlikte, belediye başkanları doğrudan halk tarafından, tek dereceli çoğunluk usulüyle seçilmeye başlanmıştır. Bu tarihe kadar belediye başkanları halkın seçmiş olduğu belediye meclis üyeleri tarafından seçildiğinden dolayı, başkanlar kendilerini halktan çok belediye meclisine karşı sorumlu hissetmekteydi³⁴. Eryılmaz’a göre, 1961 Anayasası ile yaratılan özgürlükçü ortam, belediyelerdeki demokrasi uygulamasını fonksiyonel hale getirememiş; merkezi yönetim elindeki idari vesayet yetkisi, zaman zaman siyasi veya mali vesayete dönüşmüştür³⁵. 1960’lı yıllarda kırdan kente göçün artması, kentleşme hızının sanayileşme hızını aşması ile birlikte kentler ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmış, belediyelerin kıt kaynakları ile şehirler yönetilememiş, yerel yönetimlere ilişkin yeni politikalar üretilmemiştir.

1973 yılında yapılan seçimlerle birlikte, büyük kentlerde belediye başkanlıklarını ve meclis üyeliklerini büyük oranda CHP’li adaylar kazandı. Bu seçimde ilk defa merkezi yönetim ile yerel yönetimlerde farklı partiler iktidara geldi, büyük kent yönetimlerinin muhalefetin eline geçmesiyle birlikte, yerel-merkez çekişmesi arttı. Bu dönemde gelişen ve “Demokratik Belediyecilik” olarak tanımlanan yeni belediyecilik ilkeleri; daha demokratik ve özerk belediyecilik, katılımcılık ve sosyal adalet gibi ilkeleri

³¹ Tekeli, a.g.e., s.11

³² Keleş, a.g.e., s.293.

³³ Keleş, a.g.e., s.293

³⁴ Kösecik ve Özgür, a.g.e., s.160

³⁵ Eryılmaz 2002, a.g.e., s.18

barındırıyordu. Yine bu dönemde ilk defa merkezin vesayet yetkisi tartışılmış ve demokratik özerk yönetimler tanımlanmıştır³⁶ (Güleç, 2008: 54).

Ancak demokratik belediyecilik vurgusuyla başarılı olmuş bazı belediye başkanlarının, parti içi dengeleri bozmamak amacıyla ve genel başkanın isteğiyle, kendi partileri tarafından tekrar aday gösterilmemesiyle³⁷ bu süreç kesintiye uğramış, yerel demokrasi ve katılım süreci Türk siyasi parti sisteminin temel sorunlarından olan, aşırı lider kontrolü ve parti içi demokrasinin olmayışına³⁹ yenik düşmüş ve yerelleşme sürecimizin bir başka önemli olayı olarak karşımıza çıkmıştır. Bugün bile herkesin üstünde durduğu parti içi demokrasi ilk olarak yerel yönetimlerden yara almıştır. Bu açığı kapatılmak için 1978 yılında CHP Hükümeti’nde, Türkiye tarihinde ilk ve tek olan Yerel Yönetimler bakanlığı kuruldu. Kaynak sıkıntısı başta olmak üzere, belediyelerin sorunlarını çözmek için kurulan bakanlıkta, bakanın kendi partisi olan belediye başkanları ile kavgalı olması dikkat çekiciydi⁴⁰. Benzer bir olay 2009 yerel seçimlerinde de yaşanmış, Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) halk tarafından beğenilen Ahmet Eşref Fakıbaba’yı Şanlıurfa’dan, Aytaç Durak’ı Adana’dan aday göstermemiş, ancak mevcut başkanlar başka partilerden aday olarak seçimleri kazanmışlardır.

1982 Anayasasından 2009 Seçimlerine Kadar Yerel Yönetimler

12 Eylül 1980 Askeri Müdahalesi’nde bütün belediye başkanlarının görevine son verildi, bütün yerel meclisler dağıtıldı. Askeri yönetim döneminde, 2464 Sayılı “Belediye Gelirleri Kanunu” çıkarıldı ve sivil idareler döneminde yapılamayan mali düzenlemeler yürürlüğe konularak belediye gelirleri arttırıldı. Bu uygulama yerel yönetimlerin özerkliğini arttırmaktan çok, ağırlaşan kent sorunlarının çözümünü kolaylaştırmayı ve yerel yönetimlerin depolitize edilmesini hedefliyordu. 1982 Anayasası, merkezin vesayet yetkisini genişletti, anayasa görevleri ile ilgili bir suç sebebi ile hakkında, soruşturma ya da kovuşturma açılan yerel yönetim organları veya bu organların üyelerinin, mahkeme tarafından kesin karar verilenene kadar İçişleri Bakanı tarafından görevden uzaklaştırılmalarına olanak sağladı. Bu vesayet yetkisi iktidar tarafından 1986 ve 1987 yıllarında İzmir Büyükşehir ve Marmaris Belediye başkanlarına karşı partizanca uygulanmış, ancak yargı tarafından bu kararlar bozularak başkanlar görevine geri dönmüştür. Keleş’e göre, “ilgili vesayet yetkisini kapsayan Anayasa’nın 127. maddesi antidemokratik uygulamalara zemin hazırlamış ve demokratik gelişmemiz açısından bir geri adım olarak değerlendirilmiştir”⁴¹. Ülkede liberalleşmenin hızlı olduğu bir dönemde, buna karşı koymaya çalışılan seçilmiş belediye başkanlarının partizanca bir tutumla görevden alınmaları, yerel yönetimlerde demokrasiyi baltalayan bir başka olay olarak karşımıza çıkmıştır.

³⁶ Serhat Güleç, “1945-1980 Yılları Arasında Türkiye’de Refah Devleti”, *Yerel Siyaset*, Temmuz 2008, s.54.

³⁷ 1977 Yerel Seçimlerinde İzmit Belediye Başkanı Erol KÖSE, kendi partisi CHP tarafından aday gösterilmemiş. İzmit halkı da partiyi cezalandırarak, şehirde ilk defa bir Adalet Partili belediye başkanı seçmişlerdir. Olay Ahmet Kahraman’ın yazdığı “Boğulan Başkan” adlı kitaba konu olmuştur.

³⁸ Ergun Özbudun, “Çağdaş Türk Politikası-Demokratik Pekişmenin Önündeki Engeller”, Doğan Kitap, İstanbul, s.77

³⁹ Ergun Özbudun, “Çağdaş Türk Politikası-Demokratik Pekişmenin Önündeki Engeller”, Doğan Kitap, İstanbul, s.77

⁴⁰ Hakkı Uyar, “Türkiye’de ve Dünya’da Yerel Yönetimler: Kısa Bir Tarihçe”, *Aydınlanma 1923*, S 51, Kış, s.1-8.

⁴¹ Keleş, a.g.e., s.295; Eryılmaz 2002, a.g.e., s.19.

Anavatan Partisi (ANAP) iktidarı 1984 yılında, Anayasanın büyük yerleşim yerlerinde yeni yönetim biçimlerinin geliştirilebileceğine ilişkin hükmüne dayanarak, 3030 Sayılı Kanun’la büyükşehir belediyelerinin kuruluşuna ve yönetimine ilişkin düzenlemeleri yaptı. 1980’lerde ANAP belediyeçiliği olarak tanımlanan “iş bitirici belediyeçilik” anlayışı ön plandaydı. Bu anlayışa göre Belediye gelirlerinin artırılması için yerel yönetimlere imar yetkisi verildi, iç ve dış borçlanma olanağı sağlandı. Devleti küçültme politikaları çerçevesinde, belediye şirketlerinin oluşturulması mali özerklik alanını genişletti, hizmetlerin ihale usulü ile taşeronlara gördürülmesi özelleştirme yöntemi olarak kullanıldı. Bu dönemde en büyük olumsuzluk ise teftiş ve denetim mekanizmalarının yeterince kullanılmamasından dolayı artan yolsuzluk olayları oldu⁴².

1989 Yerel Seçimleri’ne, ANAP’ın gazete ilanları damgasını vurdu. İlanlarda, 2009 Yerel Seçimleri’nde de tartışma konusu olan, iktidar partisi dışına oy veren yerleşim yerlerinin hizmet alamayacağına vurgu yapılıyordu. Bu ilanların da etkisiyle, ANAP başta büyükşehirler olmak üzere birçok belediyeyi muhalefet partilerine kaybetti⁴³. 1989 Yerel Seçimleri’nde başarılı olan Sosyal Demokrat Halkçı Parti’nin (SHP), belediyeçilikte yeterince başarı gösterememesi ve ortaya çıkan yolsuzluk olayları, 1994 Yerel Seçimlerinde, Milli Görüş Belediyeçiliği’nin iş başına gelmesinde önemli nedenlerden biri oldu. CHP geleneğini temsil eden SHP’nin 1973-1980 arası Sosyal Demokrat Belediyeçilik anlayışını sürdürememesi ve göç profilinin değişmesi ile birlikte, varoşlar ülkenin tek kitle partisi olarak görülen Refah Partisi’nin oy deposuna dönüştü⁴⁴.

1994 Yerel Seçimleri siyasi partilerin yerel yönetimlerin önemini kavraması açısından bir kırılma noktası oldu. Başarılı belediyeçilik örnekleri, özellikle küçük partilere kendini ispat alanı oluşturdu, oylarını artırma imkânı verdi. Bununla birlikte ülke siyasetinde uzun süre etkili olacak olan Recep Tayyip Erdoğan, 1994 Yerel Seçimleri’nde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Seçildi. Daha önce Paris Belediye Başkanı iken, Fransa Cumhurbaşkanı olan Chirac ile dünyada önemli örneklerden biri olan Erdoğan’ın, sonradan başbakan olması, daha önce Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı iken, SHP Genel Başkanı ve Başbakan Yardımcısı olan Karayalçın ile birlikte örneklandırıldığında, yerel yönetimlerin ülkemizde siyaset okulu işlevini vurgulayabilir.

1999’da, 1963’ten sonra ilk defa yerel yönetim seçimleri, genel seçimlerle birlikte yapıldı. Aynı gün kullanılan oylarda, halk tarafından başarılı olarak görülen birçok belediye başkanının, mensup oldukları partinin o ildeki oy oranından çok daha fazla oy almaları, seçmenin oyunu bilinçli kullandığının bir göstergesi oldu⁴⁵.

2000’li yıllar ise yerel yönetimler için reform yılları olmuştur. Bu reform sürecinde Avrupa Birliği’nin Kopenhag Kriterlerine uyum sağlama ve müzakerelerde ilerleme kaydetme isteği önemli olmuştur. 2004 yılında, 5216 Sayılı “Büyükşehir

⁴² Ömer Süvari, “Merkezi Yönetim, Yerel Yönetim ve Kamu Hizmetleri-2”, *Eğitim ve Toplum*, Bahar 1994, s.64.

⁴³ Adalet Alada, “Dünden Bugüne Türkiye’de Yerel Yönetimler ve Seçimleri Üzerine Notlar”, *Kent Gündemi*, Ocak 2004, s.29.

⁴⁴ Özbudun, Ergun Özbudun, “Çağdaş Türk Politikası-Demokratik Pekışmenin Önündeki Engeller”, Doğan Kitap, İstanbul, s.80-81.

⁴⁵ Muhammet Kösecik, “Türkiye’de Yerel Seçimler”, *Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar-I*, Hüseyin Özgür ve Muhammet Kösecik (Editörler), Nobel Yayın, Ankara, s.265.

Belediyesi Kanunu” ve 2005 yılında da, 5393 Sayılı “Belediye Kanunu” yürürlüğe girmiştir. Belediye Başkanı biraz daha güçlendirilmiş, daha özerk ve halkın katılımının sağlandığı bir belediyecilik anlayışı hedeflenmiştir. Ayrıca 2008 yılında çıkarılan 5747 Sayılı “Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması Hakkında Kanun” ile büyükşehir kurulan yerlerde belde belediyeleri kaldırılmış, yeni bazı ilçeler oluşturulmak suretiyle alt kademe belediyesi olarak sadece ilçe belediyesi statüsüne yer verilmiştir. Bu kanunlarla daha katılımcı ve daha demokratik yönetilen yerel yönetimler hedeflenmiştir. Gerek Avrupa Birliği gerekse de demokrasi adına yapılan bu son değişikliklerin aslında Tanzimattan bu yana yaşanan Batı kaynaklı modernleşme sürecinin günümüzdeki yansımaları olduğunu kabul etmek gerekmektedir.

2009 Yerel Seçimleri ve Yerel Yönetimler

29 Mart 2009’da yapılan seçimlerin bundan önceki yerel seçimlerden farkı; önceki dönemlerde ağırlıklı olarak belediye başkanlarının, genel seçimlerde milletvekili adayı olması ile karşılaşılırken, bu seçimde iktidar partisi olan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)’nin, İzmir ve Diyarbakır’a, Ana Muhalefet Partisi CHP’nin İstanbul ve Aydın’a, mecliste grubu bulunan Demokratik Toplum Partisi (DTP)’nin de İstanbul’da belediye başkanlıklarına mevcut milletvekillerini aday göstermesiydi⁴⁶. Aydın’da Belediye Başkanlığı’na aday olan Özlem Çerçioğlu, belediye başkanlığı kazanarak milletvekilliğinden istifa etti. Sadece bu veri bile siyasi partilerin yerel seçimlere verdiği önemi gösterirken, propaganda süreci genel siyasetin etkisinde kalmış, siyasi liderlerin söylemleri yerel yönetimlerden ziyade genel siyasi söylemler ekseninde geçmiştir. Türkiye’de yerel yönetimler için yapılan reformlar ve bunların yerel demokrasi açısından sağladığı olumlu etkiler ile gidilen ilk yerel seçimlerde bu yeni demokrasi ve katılımcılık süreci gölgede kalmış, söylemler yine laiklik ve etnik kutuplaşmaya endekslenmiştir⁴⁷.

Aslında yerelde yapılan siyasetin, genel siyaset üzerindeki etkisine baktığımızda, yerel yönetimlerin genel siyaset için tam bir siyaset okulu ve basamak olduğu görülmektedir. 2009 seçimlerinde genel siyasetin her zamankinden fazla yerel seçimlerde hissedilmesinde TBMM’deki milletvekili kompozisyonunun olduğunu düşünmekteyiz. 60. Hükümette, Başbakanı, bir Başbakan Yardımcısı ve 23. Yasama Dönemi TBMM Başkanları⁴⁸ daha önce belediye başkanlığı görevinde bulunan Türkiye’de, parlamento üyeleri arasında, 36 tane Belediye Başkanlığı, 52 tane Belediye Meclisi Üyeliği ve 27 tane de belediyelerde üst düzey bürokratik yapmış milletvekili bulunmaktadır. Yani, parlamento üyelerinin yaklaşık %30’u yerel yönetim siyaset basamaklarından geçmiş bulunmaktadır⁴⁹.

⁴⁶ E.Fuat Keyman, “Yereli Olmayan Yerel Seçimler”, Radikal Gazetesi 18 Mart 2009 Tarihli Köşe Yazısı

⁴⁷ Aydın Cıngı, “29 Mart Yerel Seçimleri; Bir Dönemin Sonu mu?”

www.sodev.org.tr/Dosyalar/yerel_yonetimler/2009/YSD-aydin_cingi1.pdf (11/01/2010).

⁴⁸ 60. Hükümette Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı olarak görev yapan Cemil Çiçek, daha önce Yozgat Belediye Başkanlığı görevini yürütmüştür. 23. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı’nı ilk iki yıl yürüten Köksal Toptan, daha önce Zonguldak Belediyesi Meclis Üyeliği görevini yürütmüştür. Halen TBMM Başkanı olan Mehmet Ali ŞAHİN de İstanbul Fatih Belediye Başkanlığı yapmıştır.

⁴⁹ TBMM Web Sayfası Milletvekili Özgeçmişleri (<http://www.tbmm.gov.tr>, 08/02/2010).

Sonuç

Türkiye’de yerel yönetimler tarihsel gelişimleri sırasında Türk demokrasisine önemli katkılar sunmuşlardır. Tanzimat döneminde Muhassılık Meclisleri ile ilk defa seçilmişlerin bulunduğu bir meclis deneyiminin yaşanması, I.Meşrutiyetin ilanından sonra Mebusan Meclisi üyelerinin, taşrada idare meclisi üyeleri tarafından seçilmesi, 1930 Belediye Seçimleri’nde ilk defa kadınların seçme haklarını kullanmaları ve 2000’li yıllarda yapılan reformlar ile nispeten katılımcılığın artırılması Türk demokrasisine yapılan önemli katkılar olarak sayılabilir. Ayrıca ülkemizdeki birçok önemli siyasetçinin yerel yönetimlerde siyasete başlaması ile yerel yönetimler ülke için bir nevi siyaset okulu görevini yapmaktadır. Fakat bütün bunlar Türkiye’de yerel yönetimlerdeki katılımçılık ve demokrasi standardının halen Batı’daki örneklerin gerisinde olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Çünkü Türkiye’de yerel yönetimler 19.yüzyıldan bu yana, siyasi-askeri müdahaleler ile kesintiye uğramış, yerel ve katılımçı demokrasinin sürekliliğinde bazen ciddi sıkıntılar yaşanmıştır. Bu müdahaleler, halkın yerel yönetimlere katılımı sürecinde ve buna paralel olarak yerel demokrasinin gelişmesinde çeşitli geri gitmeler ve duraklamalar yaşanmasına sebep olmuştur. Türkiye’de yerel yönetimlerin tarihsel gelişimi sürecindeki geri gitmeler ve duraklamalara, çalışmamızda bazı önemli olaylarla dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

19. yüzyıl içerisinde, aslında çağın gerisinde kalmadan yapılan belediyeler ile ilgili önemli düzenlemelere rağmen, bu yüzyılda seçimle bir belediye başkanının göreve getirilememesi, 1912’de İttihat ve Terakki’nin yönetiminde belediye meclislerinin kaldırılması, Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın kapatılmasıyla seçilmiş belediye başkanlarının görevden uzaklaştırılması, çok partili dönemin ilk yıllarında iktidara yeni gelen Partinin Malatya Belediye Başkanını siyasi bir nedenle görevden alması, 1970’lerde modern belediyecilik ilkelerini uygulayan başarılı bazı belediye başkanlarının kendi partileri tarafından aday gösterilmemeleri, liberalleşmenin hızlandığı ANAP döneminde buna karşı çıkan iki belediye başkanının görevden uzaklaştırılması ve 2009 yerel yönetim seçimlerine, yerel yönetimlerle ilgili yeni kanunların değil de laiklik ve etnik kutuplaşmanın damga vurması yerelleşme sürecimizi, yerel yönetimlerde katılımcılığın ve demokrasinin gelişmesini olumsuz etkileyen bazı örnek olaylar olarak çalışmamızda yer almıştır. Bu sayılanların dışında da mutlaka Türkiye’de yerel yönetim siyasetini tarihsel süreci içinde etkileyen örnekler bulmak mümkündür. Çalışmada altı çizilmesi gereken en önemli nokta, Türkiye’de yerel yönetimlerin katılımçılık ve demokrasi açısından bugünkü durumunun asıl belirleyicisinin geçmişte yaşanmış olan olayların sistemimiz üzerindeki kalıcı etkisi olduğu gerçeğidir.

Özellikle Avrupa Birliğine Uyum Süreci’nin de katkısıyla girilen yerelleşme reformları, yeni fırsatlar yaratmıştır. Yerel düzeyde oluşturulacak olan yönetime halkın katılımı, demokratik kültürün gelişmesine önemli katkılar sağlayacak ve ülkemizdeki demokrasi ve katılımçılık standardını yükseltecektir. Çünkü demokratikleşmiş yerel yönetimler, toplumun da, devletin de demokratikleşmesini sağlayacaktır. Son yıllardaki bu olumlu gelişmeler ülkemizdeki yerel yönetimlerin geleceği bakımından önemlidir; fakat unutulmamalıdır ki, katılımçılık ve demokrasi perspektifinde Türkiye’de yerel yönetimlerin ilerleyen yıllarda daha da güçlenmesi, ancak ve ancak toplumun bu yeni sürece ve demokratik haklarına sahip çıkmasıyla mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

- Alada, Adalet (2004) “Dünden Bugüne Türkiye’de Yerel Yönetimler ve Seçimleri Üzerine Notlar”, *Kent Gündemi*, Ocak, s.21-30.
- Aras, Rıdvan (2008) “Türkiye’de Belediyeciliğin Gelişimi”, *Birlik Dergisi*, S. 10, Nisan, s.14-18.
- Cıngı, Aydın (2009) “29 Mart Yerel Seçimleri; Bir Dönemin Sonu mu?” www.sodev.org.tr/Dosyalar/yerel_yonetimler/2009/YSD-aydin_cingi1.pdf (11/01/2010).
- Çadırcı, Musa (2000) “Tazminattan Sonra Merkez-Yerel Yönetim İlişkileri, TODAİE, *Yerel Yönetimler Sempozyumu*, 1-2 Kasım 2000, Ankara, s.23-27.
- Demirci, H.Aliyar (2007) “Osmanlı Meşrutiyet Dönemi (1876-1918)” Süleyman İnan, Ercan Haytoğlu (Editörler), *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi*, Ankara, s.3-35.
- Eryılmaz, Bilal (2009) “Kamu Yönetimi”, Okutman Yayıncılık, 2.Baskı Ankara.
- Eryılmaz, Bilal (2002) “Belediyelerde Demokrasi Geleneği ve Değişim İhtiyacı”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, C.11, S.3, Temmuz, s.6-21.
- Görmez, Kemal (2000) “Demokratikleşme Açısından Merkezi Yönetim-Yerel Yönetim İlişkileri”, *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, S. 2000/4, s.81-88.
- Güleç, Serhat (2008) “1945-1980 Yılları Arasında Türkiye’de Refah Devleti”, *Yerel Siyaset*, Temmuz, s.48-55.
- Keleş, Ruşen (1991) “Demokratik Gelişimimizde Yerel Yönetimler”, *Babri Savcıya Armağan, Mülkiyeliler Birliği Vakfı*, Ankara, s.290-299.
- Kestane, Doğan (1996) “İller Bankası ve Yönetimlerle İlişkileri”, *Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu*, TC Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, s.1-104.
- Keyman, E.Fuat (2009) “Yereli Olmayan Yerel Seçimler”, *Radikal Gazetesi* 18 Mart 2009 Tarihli Köşe Yazısı
- Koçak, Cemil (2002) “Siyasal Tarih (1923-1950)” S. Akşin (Editör), *Türkiye Tarihi-4, Çağdaş Türkiye*, İstanbul, s.84-173.
- Koçberber, Seyit (2005) “Yeni Belediye Yasası ile Mahalle Yönetimi”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı 56, Ocak-Mart, s.103-114.
- Kösecik, Muhammet (2005) “Türkiye’de Yerel Seçimler”, *Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar-I*, Hüseyin Özgür ve Muhammet Kösecik (Editörler), Nobel Yayın, Ankara, s.253-274.
- Kösecik, M. ve H. Özgür (2009) “Transformation of the Turkish Local Government to Governance From Historical Perspective”, *Contemporary Issues in Public Policy and Administrative Organizations in South East Europe*, Mikro Vintar and Primoz Pevcin (eds), Univerza v Ljubljani, Ljubljani, p.154-202.
- Kutlu, M. Necati (2004) “Arjantin”, *Kamu Yönetimi Ülke İncelemeleri*, Ankara, s.369-393.
- Ökmen, M. ve Yılmaz, A. (2009), “Klasik Dönemden Tanzimat’a Osmanlı Kenti ve Yerel Yönetimler”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:23, Nisan, s.91-112.
- Özbudun, Ergun (2007) “Çağdaş Türk Politikası-Demokratik Pekışmenin Önündeki Engeller”, Doğan Kitap, İstanbul.
- Pustu, Yusuf (2005) “Yerel Yönetimler ve Demokrasi”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı 57, Nisan-Haziran, s. 121-134.
- Reyhan, Cenk (2000) “Osmanlı Devletinde Merkez-Taşra İlişkilerine Dair Tarihsel-Kavramsal Bir Değerlendirme” TODAİE, *Yerel Yönetimler Sempozyumu*, 1-2 Kasım, Ankara, s.23-27.
- Süvari, Ömer (1994) “Merkezi Yönetim, Yerel Yönetim ve Kamu Hizmetleri-2”, *Eğitim ve Toplum*, Bahar, s. 59-63.
- TBMM Web Sayfası Milletvekili Özgeçmişleri (<http://www.tbmm.gov.tr>, 08/02/2010).
- Tekeli, İlhan (1983) “Yerel Yönetimlerde Demokrasi ve Türkiye’de Belediyelerin Gelişimi”, *Amme İdaresi Dergisi*, C 16, S 2, s.3-22.

Uyar, Hakkı (2004) “Türkiye’de ve Dünya’da Yerel Yönetimler: Kısa Bir Tarihçe”, *Aydınlanma* 1923, S 51, Kış, s.1-8.